

ZÁKLADY REGIONÁLNÍ GEOGRAFIE

text přednášky 2

Typologie regionů

Pro studium regionů a jejich jednotlivých typů musíme jako geografové přijmout myšlenku, že neexistuje jeden absolutní prostor.

Řada autorů rozlišuje 4 typy prostoru, v rámci kterých lze studovat příslušné typy regionů:

1. strukturovaný materiální prostor

Fyzický – přírodní region

Výsledek geologických a geomorfologických procesů působících po dlouhou dobu. Tyto procesy vytvářejí přírodní krajinu a přírodní regiony. Přírodní regiony se však stávají méně a méně významnými v současné společnosti, ačkoliv hrají/hráli roli jako prostředí pro lidské aktivity a vytváření pocitu identifikace a regionální identity. Přirozené hranice jako hory či řeky stále dnes tvoří hranice regionů, které už však po dlouhém vývoji fungují na jiném základě. Vertikální vazby.

2. socio-ekonomický prostor

Ekonomický – funkční region

Jde o analytickou definici – vychází z přístupu definovat region jako funkční jednotku – fungující skrze efektivní ekonomické chování lidí.

Např. v klasické teorii centrálních míst je region definován podle své pozice na ose mezi centrálním místem a periferií, centrálním místem a zázemím. V tomto směru je region orientovaný na produkci, heterogenní a horizontální.

3. politický prostor

Politický-administrativní region

Jde o normativní definici regionu jako socio-politické interpretace. Na jednu stranu je výhodné pro stát decentralizovat území do malých jednotek a řídit je skrze politickou reprezentaci. Role této definice se zvýšila v moderní společnosti. Regiony jsou důležitými úrovněmi ekonomických intervencí či politických regulací. Je to oblast v rámci, které se odehrávají politické debaty a akce.

4. kulturní prostor

socio-kulturní region

Komplexní definice. Tradičně byly regiony definovány jako umístění skupin lidí s podobnou lingvisticko-kulturní charakteristikou a socio-kulturními praktikami spjatými s určitým regionem. To znamená, že bylo možné mluvit umístěné občanské společnosti, etnických regionech či homogenních kulturních regionech, kde lidé sdílejí společnou vizi regionu. Kvůli migraci a diverzifikované identitě moderní společnosti je toto pojetí v současné době a v postmoderní společnosti nemožné.

Současný socio-kulturní region je médiem pro sociální interakce, místo setkávání lidského faktoru a sociální struktury. Analýzy se posunuly k symbolickým krajinám a symbolické konstrukci míst.

Všechny lidské aktivity se odehrávají v **materiálním prostoru**. Materiální infrastruktura jako jsou komunikace, mosty, apod. vytvářejí základní předpoklady pro uskutečňování lidských interakcí. Fungování lidské společnosti bylo vždy založeno na využívání a přeměně přírodního prostředí. Rozdílné místní ekologické podmínky vytvářely jiné příležitosti pro organizaci společnosti.

Nástup kapitalismu, industrializace vytvořily prostředí/prostor, ve kterém už jsou lidské aktivity a jejich prostorové uspořádání relativně nezávislé na přírodním materiálním prostoru. Výměna zboží a osob oslabil vztahy lidí s místním prostředím, půdou, přírodními zdroji (vertikální vazby) a naopak posílila význam vazeb horizontálních. Tyto horizontální vazby vytvářejí tzv. **socio-ekonomický prostor**, který už nemůže existovat nezávisle na lidské společnosti.

Politický prostor a jeho regionalizace umožňují kontrolu nad socio-ekonomickým a materiálním prostorem (tj. např. regulují využití půdy, regulují ekonomické vazby, upravují vztahy mezi jednotlivými státy a regiony).

V **kulturním prostoru** dochází k regionální identifikaci (prostřednictvím jazyka, tradic, apod.).

Zpravidla je velice obtížné analyzovat tyto prostory a jejich regionální uspořádání odděleně. Kupříkladu ekonomická úspěšnost regionu může být založena na silném pocitu regionální sounáležitosti a identity čerpající mj. ze specifického a neporušeného životního prostředí. Tyto prostory a regiony v nich konstruované se tedy překrývají jak v čase, tak v prostoru.

Statická typologie rozděluje regiony na formální, funkční, percepční a administrativní (viz přednáška z HG).

Z **analytického hlediska** můžeme rozlišit mezi 3 typy konceptů regionu:

- **nevědecký koncept** regionu – region/regionalizace nám slouží jako praktická pomůcka, např. pro sběr statistických dat. Takovými regiony jsou např. statistické oblasti, základní sídelní jednotky, mohou tak být chápány městské části, obce, apod. Jinými slovy v takovémto pojetí se region používá pro získávání či zobrazování dat a je typické pro aplikovaný či komparativní výzkum. Současné pojetí regionu v tzv. Evropě regionů má často charakter tohoto konceptu – regiony jako jednotky pro realizaci regionální politiky, NUTS statistické regiony.
- **předmětově-orientovaný koncept** regionu – regiony jsou brány jako objekty, resp. jako výsledky výzkumného procesu. Empirické poznatky jsou funkčně či formálně klasifikovány. Sem spadá diskuse o tom, zda jsou regiony reálně existujícími jednotkami či mentálními, abstraktními konstrukcemi. Tento koncept je pěstovaný zejména v geografii, někdy ovšem mohou být na základě takto vymezených regionů vymezovány i praktické formy regionu – např. politické a administrativní regiony, speciální zóny, apod.
- **kritický přístup** – objevuje se v rámci tzv. nové či kritické regionální geografie. Regiony jsou v tomto pojetí tzv. **společenskými konstrukcemi**, které jsou formovány dlouhou dobu ekonomickými či sociálními vztahy; tyto vztahy jsou různým způsobem materializovány (prostřednictvím akumulace kapitálu) a institucionalizovány, či slouží jako symboly k vyjádření regionální identity. Jde o nejkompexnější ze tří uvedených pojetí regionu.

Samotné slovo region má tedy řasu konotací:

- **historické** konotace – region je něco s delší časovou tradicí
- **ekonomické a politické** konotace – region jako oblast ekonomických vazeb, resp. region oblast disponující politickou mocí.

Z **ekonomicko-politického** hlediska je dnes pozorovatelný zvýšený zájem o regiony s postupující ekonomickou a kulturní **globalizací**. Drtivá většina globalizačních mechanismů a dopadů je popisována a zkoumána právě v měřítku regionů a to především díky tomu, že region je instinktivně vnímán jako přechodová úroveň mezi lokálním a národním.

Stále častěji se rovněž klade rovnítko mezi regionem a **place** (místo). Jestliže je prostor rámcem pro horizontální vztahy, je místo bodem kde se tyto vztahy kříží a navzájem se ovlivňují – do této polohy se nyní dostává region (oblast kde interreagují společenské a ekonomické procesy nejrůznějších měřítek, oblast, která je řízena a plánována).

Další otázkou je ohraničenost regionů hranicemi. U FG, resp. ekologicky podložených či administrativních nebo kulturních regionů jsou hranice relativně ostré, zatímco např. u ekonomických regionů již tak patrně nejsou. Často nastávají problémy v oblasti plánování či administrativní správy regionu, jejichž hranice působnosti nekorespondují s rozsahem ekonomických nebo kulturních jevů a jejich možnost regulace je tak významně omezena.

Jinými slovy – regiony mohou být v určitých aspektech vymezeny zřetelnými hranicemi, zatímco v aspektech druhých hranicemi méně zřetelnými. Vymezování hranic je vedle studia **institucionalizace** regionu postupem k vyjádření územního rozsahu regionu. Hranice v nové regionální geografii už nepředstavují pouze linie, která odděluje 2 kvality, ale může jít také o sjednocující prvek, který sám o sobě tvoří obsah regionu (viz. regiony příhraniční spolupráce, příměstské zóny, apod.).